

نگاهی آسیب‌شناسانه به نیم‌قرن حضور بانک‌های خصوصی در اقتصاد ایران

بانک خصوصی؛ فرصت یا تهدید؟

بیماری هلندی، فقدان توجه به نقش نرخ سود در تخصیص منابع مالی و ضعف نظارتی از اصلی‌ترین دلایل عقب‌افتادگی بانک‌های خصوصی در ایران است

گروه اقتصادی: سابقه بانکداری خصوصی در ایران به پیش از انقلاب اسلامی بازمی‌گردد ولی هیچ‌گاه این بانک‌ها در اقتصاد ایران نقش کلیدی نداشتند و حتی در آستانه انقلاب هم جمع‌آوری بانک‌های خصوصی به کمتر از نیمی از کل دارایی‌های بانک‌های کشور نمی‌رسید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی تمام بانک‌های خصوصی در ایران بر اساس اصل ۴۴ قانون اساسی، دولتی اعلام شدند و بدین ترتیب تا چندین سال بانک‌های خصوصی از ایران رخت برپسته و جای خود را به نظام بانکی یکپارچه دولتی دادند.

تا سال ۱۳۷۹ بر پایه این فراز اصل ۴۴ قانون اساسی که «بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینهاست که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است»، هیچ‌گونه بانک خصوصی در ایران اجازه فعالیت نداشت. پس از پایان جنگ بحث بازسازی اقتصادی کشور و خصوصی‌سازی نقل محافل اقتصادی شده بود اما در نهایت از سال ۱۳۷۶ بود که تأسیس موسسه‌های مالی و اعتباری کلید خورد و زمینه برای تأسیس بانک‌های خصوصی در ایران فراهم شد. در آن زمان دولت اصلاح‌طلب خاتمی در تدوین لایحه برنامه سوم توسعه این موضوع را لحاظ کرد و در اولین سال اجرای قانون برنامه سوم توسعه، یعنی در تاریخ ۱۳۷۹/۱/۲۱ اجازه تأسیس بانک‌های خصوصی به صورت قانونی تصویب شد. بدین ترتیب بود که بانک‌های خصوصی توانستند برای نخستین‌بار عرض‌اندام کنند. ۲ بانک اقتصادنوین، پارسیان و کارآفرین در سال ۱۳۸۰ و بانک سامان در سال ۱۳۸۱ بانک‌هایی بودند که برای نخستین‌بار اجازه حضور در بازار پولی و مالی کشور را کسب کردند. بر پایه گفته علی سلیمانی شایسته، مدیر عامل بانک پارسیان، سهم بانک‌های خصوصی در بازار پولی و مالی کشور که در سال ۱۳۸۱ (شروع فعالیت عملیاتی بانک‌های خصوصی) برابر ۱/۶ درصد بود، در سال ۱۳۸۴ به حدود ۱۲ درصد افزایش یافت. بر اساس تفسیری که از اصل ۴۴ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام انجام گرفت و منجر به ابلاغ «سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی» توسط رهبر معظم انقلاب در خرداد ۱۳۸۴ شد، عملاً بانک‌ها و موسسات پولی و مالی خصوصی راه را برای ورود هموار دیدند. به دنبال آن با اجرای «سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی از طریق واگذاری فعالیت‌ها و بنگاه‌های دولتی» در تیر ۱۳۸۵ بر فعالیت و توسعه بانک‌های خصوصی در کشور افزوده شد. در ادامه با تصویب آیین‌نامه «حوزه تأسیس و اداره بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری غیردولتی» توسط شورای پول و اعتبار در آبان ۱۳۸۸ بستر مناسبی برای توسعه فعالیت بانک‌های خصوصی در کشور فراهم شد. در این سال بود که دولت تصمیم به خصوصی‌سازی ۴ بانک ملت، تجارت، رفاه و صادرات و واگذاری سهام آنها از طریق بازار بورس گرفت.

■ بانک‌های خصوصی عامل اصلی تورم؟

برخی کارشناسان اقتصادی در سال‌های اخیر همواره بر نقش مخرب بانک‌های خصوصی در افزایش تورم تاکید داشته‌اند. آنها معتقدند اصلی‌ترین عامل ایجاد تورم در بازار، خلق نقدینگی

با استفاده از تسهیلات چند صد یا حتی چند هزار میلیاردی از سوی بانک‌هاست که به افراد خاصی داده می‌شود. این وام‌گیرندگان که به عنوان ارباب‌فکران بانکی شناخته شده‌اند، با استفاده از این تسهیلات وارد یک یا سبدهای بازاری دارایی بویژه املاک و مستغلات شده و سپس با تورم ایجادشده از محل خلق نقدینگی، به بهانه حفظ ارزش دارایی‌ها، به افزایش قیمت این املاک و واحدهای مسکونی دامن می‌زنند تا از محل افزایش کاذب ارزش دارایی‌ها، به سود دست یابند. برای مثال گفته می‌شود ۲ بانک خصوصی در سال ۹۷ به اندازه بودجه کل کشور خلق نقدینگی و اعتبار داشتند. این اقدام بر اساس اختیاراتی که با ایجاد بانک در اختیار بانکدار قرار می‌گیرد، انجام شده و چون نظارت بر این بانک‌ها ضعیف است، باعث می‌شود

بر مصرف منابع اعتباری در مسیر صحیح و جلوگیری از انحراف آن، رعایت نرخ حداقلی کفایت سرمایه و تشویق به افزایش قدرت نقدینگی منابع، خروج از بنگاهداری، کاهش تعداد شعب از طریق ادغام، تأمین مالی طرح‌های بزرگ و پیشران اقتصادی توسعه کشور، اصلاح نظام سود بانکی بر اساس سود واقعی پس از حسابرسی و اعمال نظارت قوی بانک مرکزی بدون ممانعت را به عنوان راه‌حل‌های مشکلات نظام بانکداری عنوان کرد.

■ **یکسان‌سازی نرخ سود، رقابت بین بانک‌ها را از بین می‌برد**
فرهاد نیلی، دیگر سخنران این نشست بیان داشت: چون بانکداری در ایران آنگونه که باید، تأسیس و مراقبت نشده، نمی‌توان از آن انتظار بالایی داشت. نماینده سابق ایران در بانک جهانی با انتقاد از تضعیف بانک مرکزی و نزول موقعیت آن به

نرخ سود را که برآیند تمام عملکرد بانک است کنترل می‌کنیم، فضای برای رقابت وجود نخواهد داشت؛ بنابراین مشکل در بانکداری خصوصی نیست.

■ **بانکداری خصوصی و بیماری هلندی**
در ادامه تیمور رحمانی با ارائه گزارشی از سابقه و تاریخچه بانکداری در ایران، مقایسه‌ای را مبتنی بر داده‌های موجود در زمینه بانکداری خصوصی در ایران ارائه کرد و یادآور شد دوره‌های جهش بانکداری خصوصی در ایران مربوط به چند دوره می‌شود: اول دهه ۱۳۳۰ و بویژه بعد از کودتای ۲۸ مرداد که به دلیل تأثیرپذیری سیاست‌های اقتصادی ایران از طرز فکر آمریکایی‌ها بود. دوره بعدی در دهه ۱۳۵۰ است که بیماری هلندی متأثر از تزریق درآمدهای نفتی به اقتصاد است. دوره بعدی نیز در

دهه ۱۳۸۰ بوده که آن هم به دلیل بیماری هلندی و افزایش درآمد نفتی بوده است. عضو هیأت علمی دانشگاه تهران گفت: هر دوره که افزایش درآمد نفتی و بیماری هلندی به وجود آمده است، بحث بانکداری خصوصی رشد کرده و نتیجه مثبتی هم نداشته است. وی افزود: در مقابل در دهه ۱۳۴۰ به رغم وجود بانک‌های خصوصی که در دهه ۱۳۳۰ ایجاد شده بود و گسترش فعالیت‌های آنها، نه تنها مشکلی در اقتصاد ایجاد نشد، بلکه حتی یکی از درخشان‌ترین دوره‌های اقتصاد بود که تکرار نخواهد شد و دلیل رشد اقتصادی خیلی بالا، تورم بسیار پایین و تأمین مالی مناسب کسب‌وکارها توسط بانک‌ها این بود که بانک مرکزی چابک بوده و کار نظارتی و سیاست‌گذاری پولی خود را درست انجام می‌داد. مشاور رئیس سابق بانک مرکزی در پاسخ به اینکه چرا ایران از بانکداری خصوصی صدمه دیده است، ۳ دلیل بیماری هلندی، فقدان توجه به نقش نرخ سود در تخصیص منابع مالی و ضعف نظارتی را عنوان کرد و اظهار داشت: این ذات بانکداری است که با تمام مزایایی که دارد و به توسعه اقتصادی کمک می‌کند، بعضی اوقات اثرات خارجی نیز روی اقتصاد ایجاد می‌کند. دلیل این همه الزامات در صنعت بانکداری نیز همین است که نیاز به نظارت دقیق دارد.

■ **چرخه شکل‌گیری بانک‌های خصوصی**
کامران ندری دیگر سخنران این همایش با اشاره به اینکه

پلیس و ضابط‌خواسته‌های نهادهای دیگر از نظام بانکداری، دربارہ ساختار سیاست‌گذاری نظام اعتباری گفت: دی‌نفغان اعتبار در کشور، سیاست‌گذاران نظام اعتباری در کشور هستند و بانک مرکزی در بهترین حالت یک رأی رئیس کل و یک رأی دبیرخانه را دارد که دبیرخانه نیز به همه اعضا خدمات می‌دهد و این ترکیب سال‌هاست که حفظ شده است. رئیس سابق پژوهشکده پولی و بانکی با بیان اینکه ۴ نوع بانک در ایران وجود دارد، اطلاق عنوانین دولتی، توسعه‌ای یا خصوصی را به برخی بانک‌ها با توجه به کارکردهای شان مورد نقد قرار داده و عنوان کرد: سهم بازار بانک‌های واقعا خصوصی بسیار کم است و در هیچ مجمعی نیز رأی و سهم و قدرتی ندارند و تعداد زیادی از بانک‌هایی که خصوصی نیستند، بانک مرکزی در آمار آنها را به عنوان بانک خصوصی و در گزارشات، اضافه برداشت آنان از منابع را نیز به عنوان اضافه برداشت بانک‌های خصوصی ارائه می‌کند. وی با مقایسه بانکداری در ایران با نمونه‌های موفق یا معمولی دنیا اظهار داشت: اگر بانکدار ما یک روز خود را گزارش کند، بانکدار دیگر در سایر کشورهای حتی متوسط، آن را متوجه نخواهد شد، چون کاری که بانکدار ما انجام می‌دهد، بانکداری نیست و کاری که او انجام می‌دهد چیز دیگری است. وی با انتقاد از عدم وجود فضای رقابت برای بانک‌ها افزود یکسان‌سازی نرخ سود چیزی بوده که تجربه شورای پول و اعتبار ما است و وقتی

بانکدارها از اختیاراتشان سوءاستفاده کنند.

به گزارش «وطن‌امروز»، نشست تخصصی «بانکداری خصوصی در ایران: فرصت یا تهدید؟» به همت مؤسسه آموزش عالی آزاد آتیه ایرانیان، با حضور اساتید برتر اقتصادی کشور؛ غلامرضا مصباحی‌مقدم، فرهاد نیلی، تیمور رحمانی و کامران ندری برگزار شد که در ادامه گزارش اختصاصی این رویداد را می‌خوانید. غلامرضا مصباحی‌مقدم در سخنانی ضمن بیان اینکه بانکداری خصوصی به خودی خود علی‌القاعده باید خوب و موفق و مناسب باشد، اظهار داشت: ارزیابی مختصری درباره بانکداری خصوصی در ایران نشان می‌دهد چالش‌هایی جدی در این زمینه وجود دارد و دی‌نفغان این بانک‌ها از منابع جذب شده توسط بانک‌های خصوصی بیشتر بهره‌مند شده‌اند. رئیس شورای قهقی بانک مرکزی ضمن انتقاد از رعایت نشدن اصول و قواعد بانکداری نظیر کفایت سرمایه در بانک‌های خصوصی اظهار داشت: نقش بانک مرکزی در نظارت بر عملکرد بانک‌ها و جلوگیری از انحراف منابع و رفتارها خیلی مهم و مؤثر است. عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام همچنین با انتقاد از رویکرد صرفا اقتصادی به بانکداری، بر توجه به جنبه‌های بانکداری اخلاقی و بانکداری اجتماعی در حداکثرسازی منافع مردم از تأمین مالی بانک‌ها تأکید کرد. مصباحی‌مقدم به بیان چالش‌های اصلی نظام بانکداری و راه‌حل‌های برون‌رفت از آن پرداخت و نظارت

ابداع بانک در دنیا و شروع بانکداری در ایران به بخش خصوصی بازمی‌گردد، بیان داشت: اصل اساسی در بانکداری این است که یک نظام پرداخت ایمن و قابل اعتماد فراهم کند و بانک‌ها در دنیا نیز با همین انگیزه وارد میدان شدند اما زمانی که بانک‌ها در مسیر خود بی‌محابا و بدون در نظر گرفتن ریسک وارد حوزه تأمین مالی شدند و افرادی که تسهیلات دریافت می‌کردند نتوانستند به تعهدات خود عمل کنند، در مقابل بانک‌ها نیز این مسأله با خلق پول همراه شد. عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام عنوان کرد: در این وضعیت، تبعاتی که شکل می‌گرفت محدود به بنگاه‌نبود و تبعات اجتماعی نیز داشت. اینجا بود که دولت‌ها برای حل و فصل این مشکل در ابتدا وارد حوزه عملیاتی بانکی شدند و سپس که به تجربه دریافتند این موضوع چندان درست و مؤثر نیست، در حوزه تنظیم مقررات و قوانین به ایفای نقش پرداختند. دولت‌هایی که نتوانستند در حوزه تنظیم مقررات درست عمل کنند، مجدداً به سمت دولتی کردن بانک رو آوردند و سپس با توجه به اینکه دیدند برای بانک‌های دولتی هم نمی‌توانند بدرستی تنظیم مقررات کنند، به سمت بانکداری خصوصی رو آوردند. وی افزود: این چرخه‌ای است که در بسیاری از کشورهای دنیا نیز اتفاق افتاده است. مدیر سابق گروه بانکداری اسلامی در پژوهشکده پولی و بانکی در ادامه با بیان این نکته که موفقیت بانکداری به طور عام یا بانکداری خصوصی به طور خاص یک امر نسبی است و مطلق نیست، درباره چالش‌های اصلی به ۳ نکته عدم یادگیری از تجارب موفق دنیا در بحث مالکیت و حل بحران‌ها، زیرساخت‌های ضعیف نظارتی و دخالت‌های نهاد سیاست‌گذار و تنظیم‌گر اشاره کرد.

■ **تنظیم‌گری دستوری، عامل شکست بانک‌های خصوصی**
فرهاد نیلی، کارشناس اقتصاد در پاسخ به «وطن‌امروز» درباره اینکه چرا بانک‌های خصوصی در ایران کارنامه مناسبی ندارند، اظهار داشت: تعیین نرخ سود در خرده‌فروشی اشتباه است و سود در بازار بین‌بانکی باید تعیین شود. وی افزود: بازرگانی نشانه اقتدار حاکمیت در دنیا، بانک مرکزی آن کشور است و وقتی نرخ بهره، شباهه از سوی بانک مرکزی تعیین می‌شود، به صورت آشکاری در تمام سطوح جاری می‌شود و هیچ‌کس نمی‌تواند از این نرخ تمرد کند. این تحلیلگر اقتصادی با بیان اینکه یکسان‌سازی نرخ سود با در نظر گرفتن ریسک مشتری و ریسک کسب‌وکار تغییر مبنایی دارد و ارائه مثالی از اختلاف ۱۸۰ میلیارد دلاری آمار تجارت بین چین و آمریکا در گزارش نشریه اکونومیست که به دلیل سیاست دولت ترامپ در تعیین نرخ سود در چین ایجاد شده است، اظهار داشت: وقتی نرخی که اعلام می‌شود رانتی باشد، باعث می‌شود تمام آمارها به هم بریزد و بنابراین هیچ نهاد سیاست‌گذاری در دنیا نمی‌تواند نرخ مستحری را چه در سپرده و چه در تسهیلات تعیین نکند؛ این تجربه متعلق به بیش از ۲ قرن در دنیاست. وی با انتقاد از نپایه‌بندی کردن جبرمندی اعتبار به نفع کشاورزی، سپس صنعت و سپس بازرگانی افزود: در دنیا هم نرخ ترجیحی وجود دارد اما برای بانک‌های توسعه‌ای و بانک تجاری نمی‌توان نرخ ترجیحی داد و علت وضع کنونی کشاورزی نیز اعطای تسهیلات ارزان و پایین آوردن قیمت مؤثر و در نتیجه انحراف اعتبارات با صرف آن در سایر بخش‌هاست. وی با رد امکان نظارت پسینی بانک بر مصارف و همچنین استفاده از روش محاسبه سود در پایان پروژه برای پرداخت سود سپرده، به عدم جرم‌انگاری بازی بانکی و عدم رعایت کفایت سرمایه انتقاد کرد و تشویق افزایش نقدینگی را کافی ندانست و اعمال قدرت تشبیهی بانک مرکزی در تعطیلی بانک و خلع صلاحیت مدیران بانک‌های متخلف را شرط لازم برای جلوگیری از ایجاد زیان در ترازنامه بانک‌ها قلمداد کرد. وی در ادامه به تسویه بدهی دولت به بانک‌ها از طریق اعطای بنگاه‌های اقتصادی به عنوان علت بنگاهداری و فشار نهادهای سیاسی به عنوان علت افزایش بی‌دلیل شعب بانک اشاره کرد و افزود: تأمین مالی پروژه‌های بزرگ کار بانک تجاری نیست و باید از طریق اوراق انجام شود. همچنین نیازمند آن هستیم که فضا برای حضور میزبان بیرونی به منظور افزایش شفافیت عملکرد و ترازنامه بانک‌ها مهیا شود.

■ **یک کسب‌وکار خصوصی به دنبال منفعت است**
تیمور رحمانی، کارشناس اقتصاد در حاشیه این نشست در گفت‌وگو با «وطن‌امروز» با اشاره به اینکه آشفته‌گی یا همان فقدان تصمیم‌گیری متحد در بخش اقتصاد همواره وجود داشته است، اظهار داشت: در فرصت یا تهدید بودن بانکداری خصوصی، مقصر کاملاً سیاست‌گذار است، زیرا به عنوان نهاد سیاست‌گذاری و حکمران باید به این فکر کند که رفتار یک عامل اقتصادی یک اثر خارجی دارد که می‌تواند زیانی به دیگران وارد کند، لذا باید مقرراتی اعمال کند که جلوی این کار گرفته شود. رحمانی در پاسخ به این نقد که دیده می‌شود بانک‌های خصوصی در پروژه‌های مسکن و مستغلات سرمایه‌گذاری می‌کنند که باعث لطمه به اقتصاد می‌شود، عنوان کرد: دولتی درآمدهای نفتی بیشتر و درآمدهای ارزی به اقتصاد سرازیر می‌شود، چون این حوزه‌ها سودآورتر است، بانک با ملاحظه اینکه منفعت برای خودش است و در ضرر سهیم نیست، در این حوزه سرمایه‌گذاری می‌کند و وقتی درآمد نفت به مشکل خورد و این حوزه به رکود نشست و منابع قابل بازگشت نبود، تازه گرفتاری‌ها مشخص می‌شود. وی عنوان کرد: بانکداری یک فعالیت است که اثر خارجی دارد، لذا لازم است بانک مرکزی سیاست پولی درست یعنی تعیین نرخ بهره را از طریق ابزارهای آن مثل عملیات بازار باز - که اتفاقاً در اختیار دارد - اعمال کند و از طرف دیگر نباید انتظار داشت بانکدار خصوصی دقیقاً همان کاری را که مطلوب سیاست‌گذار است، انجام دهد، چون یک کسب و کار خصوصی و به دنبال منفعت خود است، لذا باید نظام مقرراتی ضعیف که توانایی نظارت را به بانک مرکزی ندهد است، اصلاح شود.

این مسیر تنها متعلق به شماست.
اینترنتی "کاملاً" اختصاصی برای کسب‌وکار شما

رسپینا
بزرگ‌ترین ارائه‌دهنده پهنای باند اختصاصی به سازمان‌ها در ایران

www.respina.net

تلفن: ۰۲۱-۹۲۰۰۰۰۰۰

شرکت داده‌پردازی رسپینا
(سهامی خاص) - شماره ثبت: ۱۳۹۱
آدای پروانه FDF به شماره ۰۴-۱۰۰۰۰۰۰۰
از مزایای نظارت و بازرسی سازمان